

Тема 1. Олімпізм як універсальна концепція виховання та освіти молоді

Мета: ознайомитись із історичними передумовами формування олімпійської освіти; усвідомити мету, завдання та функції олімпійської освіти; розглянути класифікацію моделей і програм олімпійської освіти.

План

1. Соціальна сутність олімпійської освіти.
2. Мета, завдання та функції олімпійської освіти.
3. Класифікація моделей і програм олімпійської освіти.

Ключові терміни та поняття: *олімпізм, Олімпійська хартія, олімпійське виховання, олімпійський рух, мета, завдання, функції олімпійської освіти, концепція олімпізму, модель олімпійської освіти, програма олімпійської освіти.*

1. Соціальна сутність олімпійської освіти

Олімпійський спорт є одним із найдивовижніших явищ в історії людства. Олімпійські ігри зародилися в 776 р. до н.е. в Стародавній Греції і протягом наступних 1000 років не тільки регулярно проводилися, але й були дуже важливою складовою життя еллінської цивілізації. Сучасні Олімпійські ігри відродилися у цілковито нових історичних умовах. Однак в їх основі лежать ідеали Олімпійських ігор Стародавньої Греції, які обумовили можливість відродження і зробили олімпійський спорт популярним явищем, феноменом суспільного життя всієї світової спільноти.

Олімпізм – це концепція, що бере свій початок у Стародавній Греції та містить фундаментальні принципи виховання людини.

«Олімпізм намагається сконцентрувати в єдиному промені всі принципи, що будуть сприяти досягненню досконалості людини», – вважав барон П'єр де Кубертен. Давньогрецькі філософи чітко усвідомлювали, що фізична досконалість, сила та здоров'я тільки в поєднанні з духовними й моральними якостями та вихованням за допомогою вправ і змагань сприяли формуванню досконалої особистості.

Відтак цілком справедливо олімпізм і олімпійська філософія виявилися життєздатними для розвитку системи спортивного виховання. Цінності античної культури зберігалися на різних етапах розвитку людства як незалежна ідеологічна основа виховання особистості, але відповідно до соціальних вимог вони змінювалися. П'єр де Кубертен, почерпнувши натхнення від Стародавніх Олімпійських ігор і принципів грецької системи виховання, був переконаний, що філософія, яка стала основою грецької культури, може слугувати для розвитку сучасного людства.

Сучасна концепція олімпізму лежить в основі міжнародного олімпійського руху та згідно з Олімпійською хартією являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волю та розум.

Олімпізм, що поєднує спорт із культурою та освітою, спрямований на формування способу життя, який базується на радості від зусилля, цінності доброго прикладу та на повазі до універсальних фундаментальних етичних принципів.

Мета олімпізму полягає в тому, щоб скрізь поставити спорт на служіння гармонійному розвитку людини та сприяти встановленню мирного суспільства, зацікавленого у збереженні людської гідності. Таким чином, олімпізм завдяки своєму великому гуманістичному потенціалу може виступати ідеологічною і моральною основою концепції виховання та освіти молоді.

Олімпійське виховання, метою якого є залучення дітей і молоді до ідеалів та цінностей олімпізму, посідає все більш важливе місце в системі освіти різних країн. Це знайшло своє відображення у резолюції третьої сесії Міжурядового комітету з фізичного виховання і спорту при ЮНЕСКО від 1983 року, згідно з якою всі держави-учасники Комітету повинні «ввести і підсилити викладання олімпійських ідеалів у школах і навчальних закладах відповідно до їх власної системи освіти».

У Міжнародній хартії фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО, підписаній представниками держав-членів ООН, визначено, що *одним із основних напрямків розвитку олімпійської освіти* є введення в державні програми соціального й культурного розвитку заходів щодо виховання молоді на основі принципів олімпізму.

Необхідність поширення моральних, культурних і освітніх цінностей олімпізму учасниками олімпійського руху серед усіх груп населення також відзначено і в рекомендаціях олімпійських конгресів, що проходили у Варні, Баден-Бадені та Парижі. Для реалізації програми розповсюдження ідей олімпізму на національному рівні в 1994 році за підтримки президента МОК був створений Керівний комітет проєкту всесвітньої компанії «Національні олімпійські комітети в дії: поширення олімпійських ідеалів через систему освіти». І відповідно до Олімпійської хартії одним із основних завдань НОКів є пропагування фундаментальних принципів олімпізму на національному рівні в межах спортивної діяльності, розповсюдження олімпізму в навчальних програмах фізичного виховання і спорту в школах та ЗВО. Вони стежать за створенням інституцій, що мають присвятити себе олімпійському вихованню.

Для розвитку олімпійського руху в різних країнах особливе значення має формування об'єктивної системи знань у сфері олімпійського спорту.

Так, в колишньому СРСР олімпійський рух розвивався однобічно. Основна увага приділялась системі підготовки та участі спортсменів в Олімпійських іграх. Робота в даному напрямі проводилась ефективно, що сприяло досягненню високого авторитету радянської школи олімпійського спорту на міжнародній арені. Проте адміністративний розвиток олімпійського спорту виключно в даному напрямі гальмував інші цікаві та важливі напрями сучасного олімпійського руху – історичний, гуманістичний, організаційно-правовий, стримував функціонування міжнародної

олімпійської системи, зміцнення матеріальної бази олімпійського спорту за рахунок розвитку зв'язків з економікою, проникнення ідей олімпізму в систему освіти і виховання, зв'язок олімпійського спорту з професійним, масовим та ін.

Сьогодні вивчення історії та розвитку олімпійського руху, його ідеалів і принципів, ролі в системі явищ сучасного суспільного життя, організаційно-правових і економічних основ олімпійського спорту, теорії та практики підготовки спортсменів до Олімпійських ігор має велике виховне та освітнє значення.

Суб'єктами олімпійської освіти є всі члени колективу освітнього закладу, на базі якого проводиться освітня робота. Молодь у цьому випадку є не лише об'єктом цілеспрямованої діяльності дорослих, а й активним суб'єктом, що пропагує і реалізує ідеали й цінності олімпізму на практиці. Виходячи з цього, в рамках установи для вирішення завдань олімпійського виховання і освіти формуються суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні відносини.

Олімпійська освіта в її вузькому тлумаченні являє собою процес цілеспрямованого і систематичного впливу суб'єкта виховання на об'єкт в інтересах розвитку якостей, що відповідають цілям і завданням виховної системи «Олімпійська педагогіка». Це визначення характеризує сутність процесу олімпійського виховання як єдиної діяльності, з одного боку, тренерів і педагогів, що впливають на розум, почуття, волю спортсмена, а з іншого боку – підлітків, які активно реагують на ці дії під впливом своїх потреб, мотивів, життєвого і спортивного досвіду, переконань та інших чинників. Характер взаємозв'язків і виховні функції кожного суб'єкта регулюються педагогічними принципами і спрямовані на забезпечення успішності виховного процесу.

Процес олімпійського виховання і освіти передбачає участь в ньому не тільки фахівців у галузі фізичної культури і спорту, видатних спортсменів і тренерів, викладачів різних навчальних дисциплін, але й політиків, науковців, письменників, артистів, представників засобів масової інформації та ін.

Таким чином, олімпійська освіта спрямована на формування та вдосконалення у дітей і молоді (рис.1):

- ❖ системи знань;
- ❖ системи мотивації (інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, установок тощо);
- ❖ системи умінь і навичок.

Олімпійська освіта являє собою:

- ❖ соціальний процес, що веде до визначених змін і здійснюється людьми, наділеними неповторною своєрідністю;
- ❖ вид свідомої та цілеспрямованої діяльності його учасників, який передбачає реалізацію закладених задатків людини;
- ❖ процес соціалізації молоді та розподіл людей відповідно до виконуваних ними функцій.

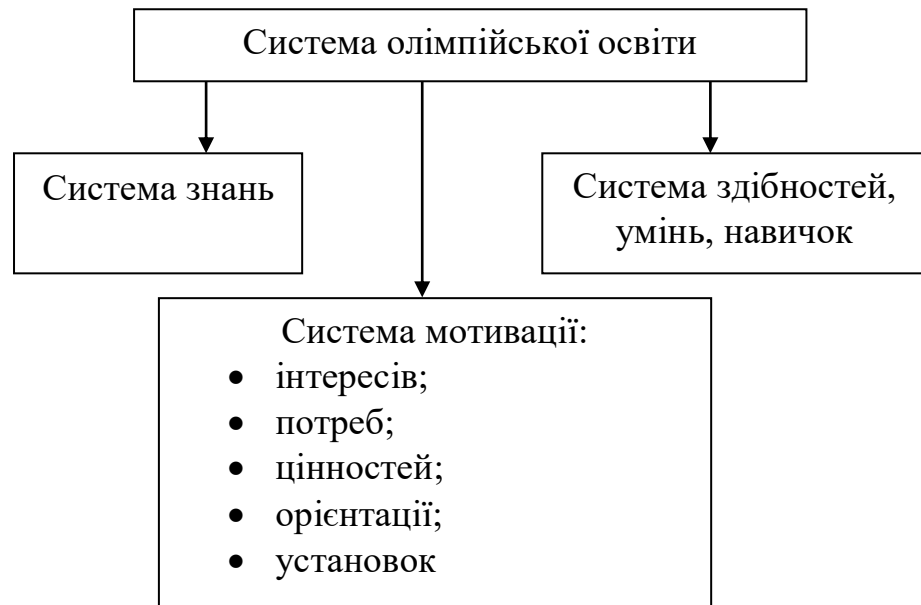

Рисунок 1 – Система олімпійської освіти

2. Мета, завдання та функції олімпійського виховання

Метою олімпійського виховання є створення умов для формування в дітей і підлітків комплексу якостей, поглядів, переконань, що забезпечують усебічний, гармонійний розвиток особистості у межах виховної системи «Олімпійська педагогіка».

Основні завдання олімпійської освіти:

- ❖ формування в юних спортсменів-олімпійців світогляду, основу якого складають патріотизм, моральність, законслухняність, здоровий спосіб життя;
- ❖ формування позитивної мотивації до навчання та праці, творчого ставлення до своїх обов'язків;
- ❖ гармонійний розвиток спортсменів-олімпійців з урахуванням індивідуальних можливостей і вимог школи;
- ❖ підвищення ролі олімпійського виховання в повсякденному житті.

Для досягнення мети й завдань олімпійського виховання реалізуються покладені на нього функції.

Функція (від лат. *functio* – виконання, звершення) – обов'язок, коло діяльності; призначення; зовнішній прояв властивості будь-якого об'єкта в даній системі відносин.

Як освіті взагалі, так і олімпійській освіті зокрема притаманні певні функції, які вона здійснює в суспільстві.

Конкретними функціями освіти є пізнавальна, що забезпечує трансляцію знань і продукування нових знань; соціальна, культурно-творча, що забезпечує передачу й розвиток культурної спадщини; гуманістична, що культивує та розвиває інтелектуальні та творчі здібності особистості.

Рисунок 2 – Основні завдання олімпійської освіти

Інформаційна функція забезпечує підвищення культурного рівня, творчу самореалізацію вчителя в його діяльності, пов'язаній з моральною, естетичною, громадсько-правовою оцінкою подій, прийняттям нестандартних рішень, вибором систем і методик навчання та виховання, а також позитивний вплив на розвиток соціально значущих зав'язків у колективах освітніх закладів.

Формуюча функція забезпечує створення умов для впливу ідей олімпізму на розвиток педагогів, адаптацію та самореалізацію творчості кожного учня на основі гуманістичних і демократичних принципів.

Статусна функція забезпечує розуміння та прийняття керівниками освіти і спорту, педагогами та спортсменами важливої ролі олімпійського руху як ефективного засобу виховання підрастаючого покоління.

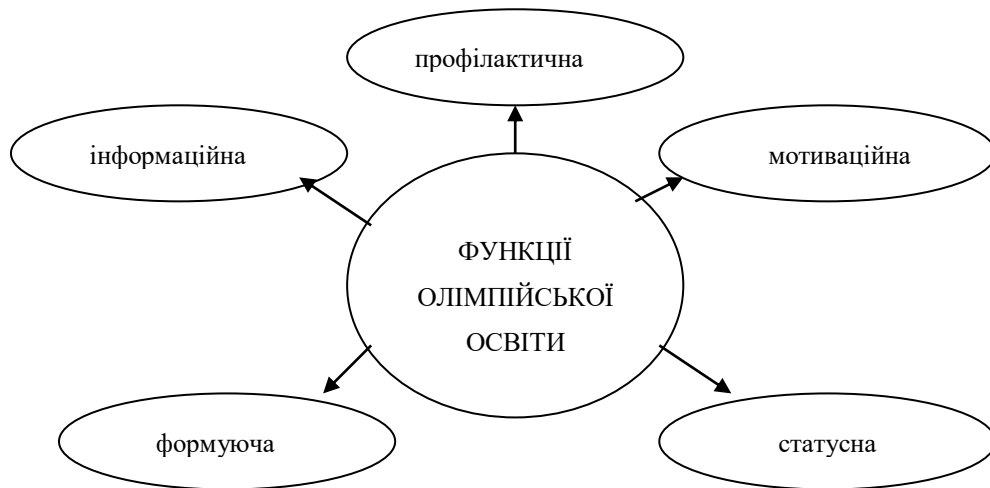

Рисунок 3 – Функції олімпійської освіти

Мотиваційна функція полягає у створенні соціально-психологічних і педагогічних умов, що спонукають суб'єктів процесу олімпійського виховання до ефективного виконання обов'язків і соціально-ціннісних функцій у колективах освітніх установ, і спрямована на забезпечення умов для формування в учнів відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик активної соціальної орієнтації на засадах здорового способу життя.

Профілактична функція дозволяє прогнозувати, запобігати та усувати антисоціальні прояви поведінки, негативні якості та риси характеру школярів в інтересах формування й розвитку соціально ціннісних утворень в освітньо-виховному процесі.

У поєднанні з відповідними заходами виховного характеру у процесі оволодіння знаннями та їх застосуванням на практиці вони формують не тільки характер мислення, а й особистість загалом.

Для успішного впровадження в освітньо-виховний процес нових методик та інноваційних технологій, у тому числі й олімпійської освіти, важливого значення набуває готовність педагогічного колективу: здатність його до ділового об'єднання, організаційна єдність, моральна спрямованість, інтелектуальний рівень, бажання постійно оволодівати новими знаннями і передавати їх своїм вихованцям.

Олімпійська освіта може виконувати свої функції лише у відповідному виховному середовищі, яке має відповідати певним психолого-педагогічним вимогам:

- ❖ визначальними умовами формування цілісної особистості дитини повинні стати спілкування, виховання та розвиток;
- ❖ особистісний підхід повинен спрямовуватись на визнання кожної дитини вищою соціальною цінністю з урахуванням її здібностей;
- ❖ навчання та виховання повинні проводитись у відповідному середовищі, де створюється та підтримується атмосфера емоційного

піднесення, ідейної активності, естетичної досконалості та дотримуються етичні норми;

❖ суб'єкт-суб'єктивні відносини всіх учасників освітньо-виховного процесу (учнів, учителів, батьків) мають носити гуманістичний характер для створення комфортного психолого-педагогічного клімату.

Таким чином, функції олімпійської освіти відповідають функціям освіти взагалі та «тенденціям сучасного суспільного розвитку, у тому числі у сфері політики та ідеології, інтересам і потребам сучасної цивілізації, а також завданням і проблемам», на вирішення яких спрямовані зусилля сучасного світу. Ці функції не залежать від системи державного устрою, оскільки олімпійська освіта має єдину мету, визначену Міжнародним олімпійським комітетом.

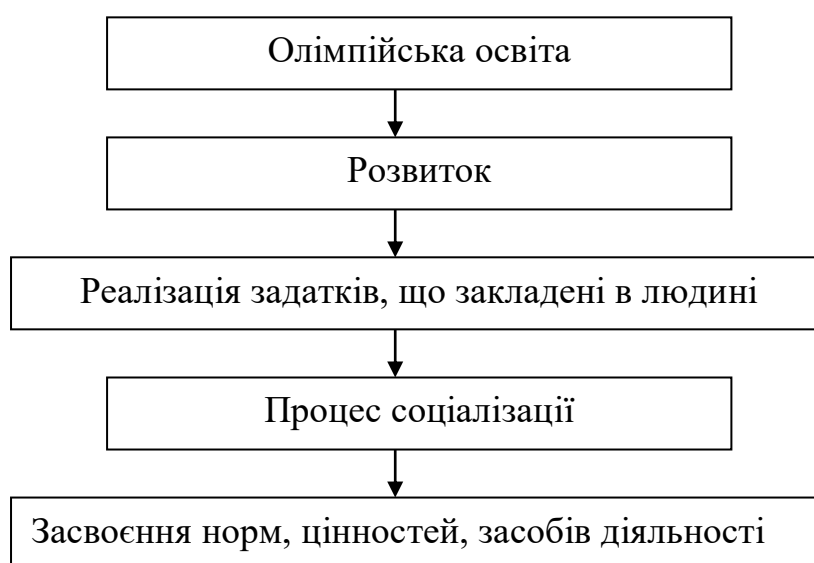

Рисунок 4 – Механізм впливу олімпійської освіти та виховання на людину і суспільство

На освітньому плані педагогічна діяльність спрямована на формування й удосконалення знань про:

1) олімпійські ігри й олімпійський рух, їх історію, цілі, завдання та основні ідеали й цінності олімпізму;

2) спорт, його різновиди, засоби й методи спортивної підготовки, що і забезпечують високі досягнення у спорті;

3) гуманістичний, соціально-культурний потенціал спорту, його роль у здоровому способі життя людини;

4) концепцію, ідеали й цінності стосовно взаємин між людьми.

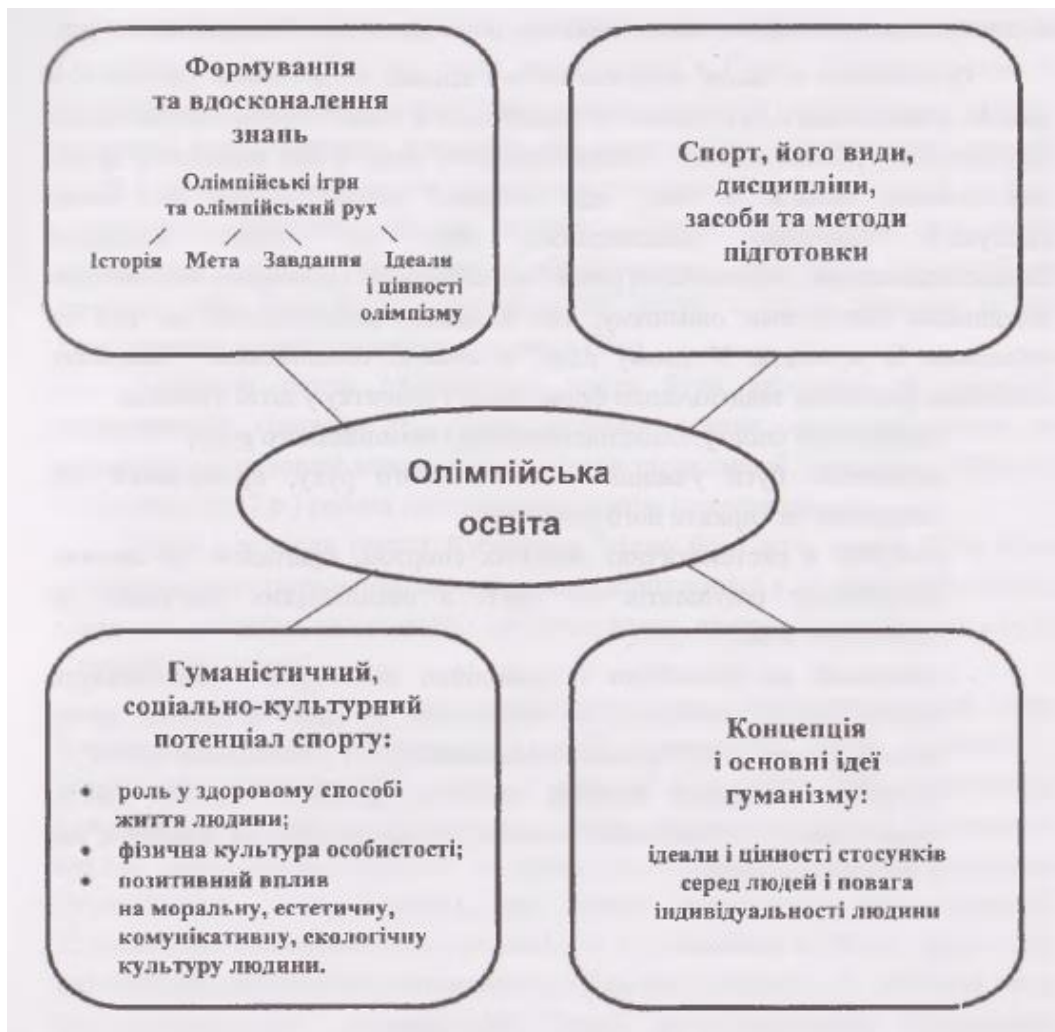

Рисунок 5 – Складові олімпійської освіти

У трактуванні освітніх завдань педагогічної діяльності в рамках олімпійського руху є деякі проблеми.

Перша з них визначається дуже широким тлумаченням цих завдань, а саме: до них відносять практично всі завдання, що так чи інакше пов'язані зі спортом, спортивним тренуванням, із фізичною культурою, фізичним вихованням, збереженням і зміцненням здоров'я людини тощо. При такому трактуванні олімпійська освіта втрачає свою специфіку, збігається із завданнями фізичного виховання, спортивного тренування тощо. Інша проблема виявляється в занадто вузькому тлумаченні завдань, у зведенні їх лише до формування знань про олімпійські ігри й олімпійський рух.

Помилковим є також звуження мети і завдань педагогічної діяльності в межах олімпійського руху лише до формування в дітей і молоді певних знань. Інформаційна робота повинна займати важливе місце в цій діяльності, проте найголовніше полягає в тому, щоб створити реальні умови, які мають спонукати учасників олімпійського руху не тільки визнавати самовдосконалення, гармонійний розвиток особистості та принципи «чесної гри» важливими цінностями олімпізму, але й дійсно орієнтуватися на них та втілювати їх в життя.

У цьому плані в системі олімпійського виховання необхідна реалізація завдань щодо формування та розвитку в дітей і молоді:

- ❖ інтересу до спорту, Олімпійських ігор та олімпійського руху;
- ❖ прагнення бути учасником олімпійського руху, пропагувати ідеї олімпізму та сприяти його розвитку;
- ❖ потреби в систематичних заняттях спортом, прагнення досягати високих спортивних результатів та брати участь в олімпійських змаганнях на принципах «чесної гри»;
- ❖ орієнтації на різнобічно і гармонійно розвинутого олімпійського атлета (*homo olympicus*), що обирається як ідеал та повного мірою відповідає девізу Кубертена: «Піднесений дух у розвиненому тілі!»;
- ❖ потреби в активних заняттях спортом, дотриманні здорового способу життя, гармонійному й різнобічному розвитку, удосконаленні як фізичних, так і духовних якостей.

3. Класифікація моделей і програм олімпійської освіти

Вивчення стану організації олімпійської освіти в країнах світу дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі вона реалізується за двома моделями: громадською та громадсько-державною.

Рисунок 5 – Моделі реалізації олімпійської освіти

Громадська модель характеризується тим, що реалізацією олімпійської освіти опікуються громадські організації під егідою національного олімпійського комітету і/або національної олімпійської академії. В рамках цієї моделі програми олімпійської освіти не є державними, тобто обов'язковими або рекомендованими державним органом для використання в освітньому процесі, і тому не забезпечують широкомасштабного залучення до засвоєння олімпійських знань.

Громадсько-державна модель ґрунтується на взаємодії державних органів освіти, органів управління фізичною культурою і спортом, національного олімпійського комітету та/або національної олімпійської академії. У межах цієї моделі реалізуються два її види: контекстна та безпосередня:

- **безпосередня громадсько-державна модель** передбачає реалізацію олімпійської освіти в межах теоретичного розділу навчальної програми з дисципліни «Теорія і практика олімпійської освіти».

- **контекстна громадсько-державна модель** пропонує передачу олімпійських знань у процесі викладання різних навчальних дисциплін, тобто через інтеграцію питань олімпійської тематики в навчальні програми з інших предметів, не порушуючи їхньої природної структури.

Необхідно зазначити, що у більшості країн реалізація олімпійської освіти відбувається за громадською моделлю.

Сучасні програми олімпійської освіти можна класифікувати за двома критеріями:

- 1) залежно від мети і завдань, для вирішення яких вони розроблені;
- 2) залежно від освітніх закладів, в яких вони реалізуються.

Класифікацію сучасних програм олімпійської освіти можна представити схематично.

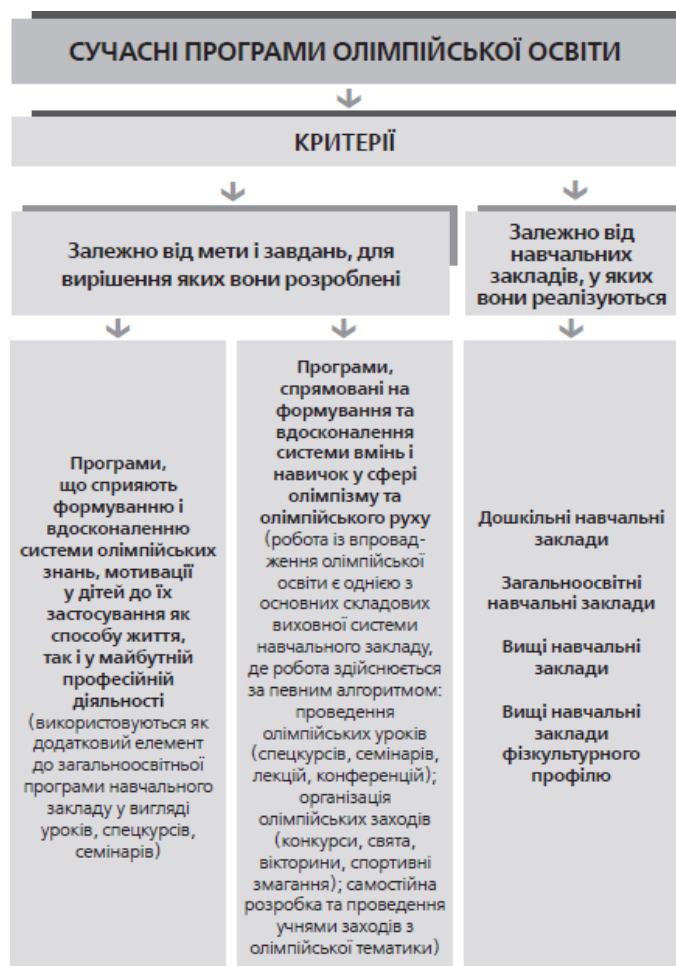

Рисунок 6 – Класифікація сучасних програм з олімпійської освіти (за Рогозіною Г. А.)

Водночас деякі програми є універсальними і їх можна віднести як до першої, так і до другої групи. Ознайомившись із різноманітними системами,

моделями, програмами олімпійської освіти, формами й методами її впровадження в різних країнах світу, можна впевнено стверджувати, що національні моделі олімпійської освіти є частиною глобального простору олімпійського руху й освіти. Водночас їх структура, порядок функціонування мають будуватися з акцентом на ментально-культурну своєрідність нації, виходячи з етно-соціального досвіду, у тому числі й педагогічного.

? Питання для самоконтролю

1. Коротко охарактеризуйте витoki олімпійської освіти як елемента гуманізації освіти і виховання дітей та молоді.
2. Розкрийте сутність поняття «олімпійська освіта».
3. Окресліть основні завдання олімпійської освіти.
4. Які функції покладено на олімпійську освіту?
5. Наведіть класифікації моделей олімпійської освіти.
6. Наведіть класифікації програм олімпійської освіти.
7. Поясніть, у чому полягає сучасна концепція олімпізму.

Тести

1. За концепцією П'єра де Кубертена олімпійське виховання полягає у:

А) подоланні розриву між фізичним і духовним розвитком людини та потребує поєднання фізичного виховання з інтелектуальним і моральним;

Б) реалізації олімпійської освіти, яка ґрунтується на принципах Олімпійської хартії та гуманістичних нормах взаємовідносин між людьми, що пропагуються олімпізмом;

В) у тому, щоб усі учасники олімпійського руху не тільки знали і правильно розуміли ідеали й цінності олімпізму, а й прагнули у своїй реальній поведінці орієнтуватися на них, спрямовуючи свої зусилля на втілення їх у життя.

2. Інформаційна функція забезпечує:

А) розуміння і прийнятті керівниками освіти та спорту, педагогами та спортсменами важливої ролі олімпійського руху як ефективного засобу виховання підростаючого покоління;

Б) підвищення культурного рівня, творчу самореалізацію тренера (вчителя) в його діяльності, пов'язаній із моральною, естетичною, громадсько-правовою оцінкою подій, прийняттям нестандартних рішень, вибором систем і методик навчання та виховання, а також позитивний вплив на розвиток соціально значущих зав'язків у колективах освітніх закладів;

В) створення умов для впливу ідей олімпізму на розвиток педагогів, адаптацію та самореалізацію творчості кожного учня на основі гуманістичних та демократичних принципів.

3. Мотиваційна функція полягає у:

А) створенні соціально-психологічних і педагогічних умов, що спонукають суб'єктів процесу олімпійського виховання до ефективного виконання обов'язків і соціально-ціннісних функцій у колективах освітніх

установ, і спрямована на забезпечення умов для формування в учнів відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик активної соціальної орієнтації на засадах здорового способу життя;

Б) розумінні та прийнятті керівниками освіти та спорту, педагогами та спортсменами важливої ролі олімпійського руху як ефективного засобу виховання підростаючого покоління;

В) створенні умов для впливу ідей олімпізму на розвиток педагогів, адаптацію та самореалізацію творчості кожного учня на основі гуманістичних і демократичних принципів.

4. Кого вважають засновником сучасного олімпійського руху?

- А) Роберта Довера;
- Б) П'єра де Кубертена;
- В) Вільяма Брукса;
- Г) Анрі-Мартіна Дідона.

5. Укажіть основні ідеї, покладені в основу концепції олімпізму:

- А) політична, гуманістична і філософсько-педагогічна;
- Б) оздоровча, освітня, виховна;
- В) оздоровча, гуманістична, патріотична;
- Г) суспільна, інтернаціональна, гуманістична.

6. Олімпізм є сполучною ланкою між спортом, культурою й освітою, прагне до створення такого способу життя, основу якого становлять радість від занять фізичними вправами, виховна цінність позитивних прикладів і повага до... Повага до чого саме лежить в основі способу життя, до якого прагне олімпізм?

- А) до загальних етичних принципів;
- Б) до старшого покоління олімпійців;
- В) до молодого покоління атлетів;
- Г) до національно-патріотичних поглядів спортсменів.

7. Що таке «олімпізм»?

- А) ідеологічна основа спортивної діяльності;
- Б) система підготовки спортсменів до Олімпійських ігор;
- В) філософія життя, яка звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волю й розум.
- Г) норма поведінки.

8. Які поняття включає в себе олімпізм?

- А) тіло, волю, розум;
- Б) красу, силу, мужність;
- В) дух, волю, красу;
- Г) віру, волю, відданість.

9. Укажіть мету олімпізму:

- А) поширення спорту з метою гармонійного розвитку людини, сприяння встановленню мирного суспільства;
- Б) завоювання олімпійської першості;
- В) участь в Олімпійських іграх;
- Г) проведення олімпійських свят.